

Verslag van een overleg op 11 september 2017 tussen AWN/LWAOW, Stimon en het ministerie van OCW (directie Erfgoed en Kunsten en de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed) over de ruimte voor vrijwilligers in de maritieme archeologie .

Aanwezig: Jan Venema (LWAOW), Tonny van de Rijdt (AWN), Hans van der Weide (Stimon), Bjorn Sloos (Stimon), Feiko Riemersma (Stimon en LWAOW), Joost Kuggeleijn (E&K/OCW), Thijs Coenen (RCE/OCW), Mark Stafleu (RCE/OCW), Jorn Jongma (RCE/OCW)

OCW heeft een powerpoint gemaakt om de aanwezigen in te lichten over de stand van zaken en de ideeën over de invulling van regelgeving voor de ruimte voor vrijwilligers in de maritieme archeologie. Deze powerpoint is bijgevoegd en dit verslag vormt daar een aanvulling op.

1. Ervaringen met de pilots

Er wordt begonnen met een terugblik op de drie pilots, die heel verschillende omstandigheden en omgevingen kennen.

- De pilot op Texel, die het spits afbeet, heeft veel procesenergie gevraagd. Het is winst dat de gemeente veel meer betrokken is geraakt bij het maritiem erfgoed en is begonnen hier beleid op te ontwikkelen. Het is ook positief dat de provincie een actieve en positieve inbreng heeft. Daarnaast zijn de onderlinge verhoudingen verbeterd. Er is ook een aantal zaken dat nog beter kan, zoals de doorgifte van meldingen..
- De pilot in de Noordzee liep procesmatig erg goed, maar de feitelijke duikervaring is door omstandigheden beperkt. Bijzonder aan deze pilot is dat samenwerking met de Kustwacht hier erg belangrijk is, voor de veiligheid van de scheepvaart.
- Het gevoel over de pilot in Zeeland is erg positief, ondanks de late start van deze pilot is hij doorgezet omdat alle partijen er graag aan bij willen dragen. Er is in deze pilot weinig actuele ervaring opgedaan, maar de partners zijn zeer betrokken.

Stimon kan namens de Zeester mededelen dat de samenwerking als erg positief wordt ervaren. Maar voor het uitvoeren van duiken moet alles net meezitten en dat is niet vaak gelukt door onder andere materiaalpech en weersomstandigheden. Bovendien moest er aan nieuwe partners, bijvoorbeeld in de vaargeul, gewend worden. Daar is inmiddels ervaring mee opgedaan, zodat het soepeler gaat.

Nu de RCE gecertificeerd is en niet meer opgraaft onder een vergunning is er een formeel einde gekomen aan de pilots, daarom is het hoog tijd om te komen tot een gedeelde blik op de toekomst.

2. Voorstel en context uitzonderingsbepaling

Er is ten aanzien van de maritieme archeologie een aantal ontwikkelingen gaande. Zo hebben de kustprovincies per brief aandacht gevraagd voor het vergaan van wrakken door natuurlijke erosie en zijn er Kamervragen gesteld. De brief van de provincies heeft tot de toezegging geleid dat er overleg komt over een gezamenlijke aanpak. Naar een mogelijke financiering wordt gekeken binnen het project Erfgoed Telt, dat gaat over de herijking van het erfgoedbeleid en het daar aan ondersteunende financiële instrumentarium. Daarover zal in het voorjaar van 2018 meer duidelijkheid komen.

Uit de beantwoording van de Kamervragen¹ is ook een gesprek voortgekomen met het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over de mogelijkheid om Arbo-regels aan te passen zodat vrijwilligers in de maritieme archeologie en professionele duikers samen kunnen werken. Dit is nog heel pril, dus de uitkomst is niet te voorspellen. Maar de reactie van de aanwezigen op deze mededeling is positief. De behoefte aan een dergelijke verruiming is groot.

Bij de eerste versie van het Besluit Erfgoedwet archeologie (Bea), een Algemene maatregel van bestuur (AMvB), is de keuze gemaakt om voor vrijwilligers in de maritieme archeologie voorsnog geen uitzondering te creëren. Dit vanwege de hoge tijdsdruk en omdat het op dat moment nog onvoldoende duidelijk was hoe deze uitzondering eruit zou moeten zien.. Daarom is begonnen met de pilots om ervaring op te doen.

¹ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2017Z10518&did=2017D21861>

OCW presenteert hoe de uitzonderingsbepaling eruit zou kunnen komen te zien, mede gebaseerd op de ervaringen uit de pilots (zie powerpoint). Naar aanleiding hiervan vindt een gedachtewisseling plaats.

Het belangrijkste vraagpunt is of de uitzondering gekoppeld moet worden aan afspraken met landelijke koepels of afspraken met onderliggende duikgroepen, die daartoe de status van vereniging zouden moeten hebben. Uitgangspunt is dat duikers zich voldoende gebonden moeten weten aan afspraken en regelgeving en dat bevordering van naleving door de koepels en handhaving door RCE/EGI en OM het tegenwicht is.

De koepels hebben hun leden en betrokkenen natuurlijk niet aan een touwtje, maar ze hebben elk wel een ethische code waar je leden op aan kunt spreken en dat gebeurt ook. Maar er zijn grenzen aan handhaving die een vrijwilligerorganisatie waar kan maken.

De Stimon is een stichting, maar dit zou eventueel aangepast kunnen worden. Stimon handelt in de geest al als vereniging, door de donateurs en aangesloten verenigingen/duikgroepen actief te betrekken bij de beslissingen die genomen worden. Daarom wordt er in principe positief gereageerd op het idee van een andere rechtsvorm. Stimon heeft banden met alle actieve groepen op de Noordzee. LWAOW en Stimon schatten in dat ze gezamenlijk meer dan 80 procent van de vrijwilligers in de maritieme archeologie vertegenwoordigen.

In het verleden werden door de RCE individuele vergunningen afgegeven, maar voor de beheersbaarheid zijn samenwerkingsverbanden met koepels waarschijnlijk beter te overzien en beheren. Bovendien is de vraag welke graad van organisatie je van de groepen zelf kan/mag verwachten? Ze hebben vaak geen behoefte aan een formele rechtsvorm.

Als individuele groepen zich niet aan de regels houden dan zouden de overkoepelende verenigingen daar consequenties aan moeten verbinden. AWN/LWAOW en Stimon beseffen zich dit en willen de invulling van die rol op zich nemen.

Het aanwijzen van objecten of concrete gebieden waar geen archeologisch onderzoek nodig is zal over het algemeen aan gemeenten zijn. Dat noemen we een 'negatief selectiebesluit'. De juridische mogelijkheden om dit op water toe te passen worden momenteel nog onderzocht. De inventarisatie door de gemeente Texel is in dat kader een goed voorbeeld.

Waar vondsten gemeld zouden moeten worden is nu niet altijd duidelijk. De Erfgoedwet zegt 'bij de minister', in de praktijk gebeurt het ook bij de gemeente. Voorlopig houden we ons bij de wet, dus melden bij de RCE.

Het overdragen van vondsten ligt niet gevoelig, maar wordt door serieuze amateurarcheologen juist gewaardeerd. De reactie, "als ik moet overdragen dan meld ik niet", is volgens AWN/LWAOW en Stimon een houding uit 2012. Sindsdien is de houding sterk verbeterd. De vraag is vaak wel of het depot vondsten wel aan wil nemen, bijvoorbeeld heel veel scherven. In de praktijk bestaat er veel onduidelijkheid en ergernis, waar men met vondsten terecht moet en kan. Vervolgens is zichtbaarheid en onderzoek wenselijk, dus niet alleen maar stallen in depot. Een actieve houding van de depots is dus wenselijk. Het contact met Batavialand verloopt bovendien nog stroef. Hier valt nog veel te winnen.

De ervaring van de Zeester met het inleveren van een vaarplan laat zien dat dit gemakkelijk op een gestandaardiseerde manier bij de Kustwacht aangeleverd kan worden.

4. Situatie tot vaststelling uitzonderingsbepaling.

Tot de AMvB gewijzigd is (en dat kan nog geruime tijd duren) kan OCW toezeggen dat het niet zal handhaven op het niet bezitten van een certificaat door vrijwilligers in de maritieme archeologie, mits zij handelen volgens de beoogde wijziging van de regelgeving en ze zich houden aan overige wettelijke voorschriften. Deze lijn zal OCW uitdragen en mogelijk vastleggen in tijdelijke samenwerkingsovereenkomsten.

Voor het OM zal er in principe de ruimte zijn om bij overtreding van de Erfgoedwet strafrechtelijk te vervolgen, maar door duidelijke zorgvuldigheidseisen af te spreken is dit niet voor de hand liggend ook gezien het huidige gebrek aan vervolgingen door het OM.

5. Vooruitblik

De eerstvolgende gezamenlijke grote bijeenkomst is de bijeenkomst voor vrijwilligers in de maritieme archeologie op 25 november bij de RCE in Amersfoort. Het zou mooi zijn als we daar al de wens om te komen tot een aanpassing van de regelgeving met een sterke rol voor de koepels en een goede omgang met het erfgoed om kunnen zetten in een gezamenlijke overeenkomst of intentieverklaring. Dit gaan we in aanloop naar die dag, in samenspraak met de achterbannen van de koepels, bespreken.